

תעלומת המפגש החשאי שלי קיסינג'ר ואסמאעיל בספטמבר 1973

במהלך 1973 התקיימו מגעים חשאיים בין היועץ לביטחון לאומי המצרי חאפז אסמאעיל, ומקבילו היועץ לביטחון לאומי האמריקני הנרי קיסינג'ר, בנוגע למשא ומתן עם ישראל - שידעה על תוכנם. מסמכים שמובאים לראשונה מצביעים על מפגש שלישי, חודש לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים, שמגלה תיאום אסטרטגי בין השניים לפני המלחמה ובמהלכה

הנרי קיסינג'ור בנמל התעופה בן
גוריון, 1973. צילום: לע"מ

גולדה מאיר ושמחה דיניץ, פברואר 1973. צילום: לע"מ

לא תוכל לקבל עזרה מארצות-הברית במשא ומתן כצד מובס.⁶ במהלך הפגישה השנייה הציע קיסנינג'ר לאסמאעיל להגיע להבנה שהערוץ החשאי יישמר מבודר, גם במקרה שמצרים תחליט על פעולה צבאית נגד ישראל. כלומר קיסנינג'ר נתן לכאורה אור ירוק לפעולה צבאית מצרית, שלא תיפגע על-פי ההבנה הזו בערוץ המדיני החשאי שהקימו.⁷

על-פי פרוטוקול הפגישה השנייה עלייר פריז, השווה אסמאעיל את המצב במזרח התיכון למצב בווייטנאם, שם נטשה ארצות-הברית את דרום ווייטנאם במשא ומתן עם נציג הצפון, והתלונן על כך שהסיוע האמריקני הצבאי לישראל (בעיקר הספקת מטוסי הפנטום לישראל) מרחיק את הסיכוי להסדר מדיני. קיסנינג'ר ענה לו שהמצב במזרח התיכון שונה מווייטנאם, מאחר ואין כוחות אמריקנים שהוא יכול לקבל החלטה לגביהם. קיסנינג'ר יכול היה לקבל החלטה לעצור את הספקת הנשק החליפי לישראל כפי שעשה במהלך השבוע הראשון למלחמה, ובאופן מפתיע גם דיווח על כך לאסמאעיל תוך כדי המלחמה.

בסיום הפגישה הוסיף קיסנינג'ר לפרוטוקול כמה נקודות לסיכום הפגישה הפרטית שלו עם אסמאעיל.⁸ שתי נקודות בסיכום מעניינות במיוחד:

1. לשאלה של אסמאעיל מה המקסימום שיוכל לקבל מישראל במשא ומתן מדיני ענה קיסנינג'ר תשובה מזלזלת כשאמר "ריבונות נומינלית" בלבד, כלומר ריבונות חסרה. זאת בניגוד חד למסרים שקיבל מישראל על ההסכמה החשאית לנוסחת קיסנינג'ר, שכללה הכרה ישראלית בריבונות מצרית מלאה על

ד"ר רמי רום, עורך פטנטים
וחוקר מלחמת יום הכיפורים

בתחילת פברואר 1973, לאחר מאמץ מצרי ממושך לתאם פגישה ראשונה בין היועץ לביטחון לאומי המצרי חאפז אסמאעיל, ומקבילו היועץ לביטחון לאומי האמריקני הנרי קיסנינג'ר בנוגע למשא ומתן עם ישראל, נקבעו פגישות גלויות בווינגטון לאסמאעיל עם הנשיא האמריקני ריצ'רד ניקסון ועם מזכיר המדינה ויליאם רוג'רס. מיד לאחריו נערך סבב פגישות חשאיות ראשון של קיסנינג'ר ואסמאעיל בוילה פרטית בניו יורק ב-25 וב-26 בפברואר. פגישות אלה הוסתרו ממחלקת המדינה ובעיקר מרוג'רס.¹

קיסנינג'ר שיתף את שגריר ישראל בארצות-הברית, יצחק רבין, בתוכנית המפגש החשאי המתוכנן, ורבין מסר לקיסנינג'ר דוח בעל רגישות בהולה ביותר, שלדבריו הוחלט עליידי ראש הממשלה למסור לקיסנינג'ר ולנשיא ארצות-הברית בלבד. הדוח של המודיעין הישראלי על אסמאעיל הצביע על היכולות המדיניות הגבוהות של האיש, שיוכל לפעול לשינוי המצב המדיני במזרח התיכון.²

במאמר נראה שקיסנינג'ר דרש מישראל לעצור את המכה המקדימה של חיל האוויר בבוקר 6 באוקטובר, דיווח על כך לנשיא ניקסון אך הורה לדחות את מסירת הדיווח הבהול לנשיא ניקסון על המלחמה שעומדת לפרוץ במזרח התיכון עד 9:00 שעות וושינגטון, כשעה לאחר שפרצה מלחמת יום הכיפורים. בנוסף, קיסנינג'ר עצר את הסיוע הצבאי לישראל בשבוע הראשון של המלחמה, ודיווח על כך לאסמאעיל תוך כדי הלחימה דרך הערוץ החשאי.

המאמר ידון בשאלות הבאות: מה הביא אסמאעיל לערוץ המדיני החשאי עם קיסנינג'ר? האם הייתה זו תוכנית מדינית מצרית חדשה לשלום,³ או שהערוץ החשאי היה חלק מתוכנית ההונאה המדינית של סאדאת⁴ לפני מלחמת יום הכיפורים? האם קיסנינג'ר העביר מסר מדיני מטעה לישראל לפני המלחמה בתמימות או במכוון? והאם התקיים סבב פגישות חשאיות שלישי בין קיסנינג'ר ואסמאעיל בסוף השבוע של 8 ו-9 בספטמבר באזור מדרד, שהוסתר מישראל?

המאמר יחשוף לראשונה מכתבים ששלח קיסנינג'ר לאסמאעיל במהלך המלחמה,⁵ המצביעים על תיאום אסטרטגי בין שני האישים תוך כדי המלחמה.

מפגשים חשאים בהסכמה

ב-25 וב-26 בפברואר 1973 בניוירוק ולאחר מכן ב-20 במאי עלייר פריז, התקיימו שני סבבים של פגישות מדיניות חשאיות בין קיסנינג'ר ואסמאעיל. הפגישות היו בידיעת ישראל ובהסכמתה; בפגישה שנערכה בבית הלבן כמה ימים לאחר מכן עם ניקסון ועם קיסנינג'ר, סוכם עם ראש הממשלה גולדה מאיר שהמגעים בערוץ המדיני החשאי של קיסנינג'ר ואסמאעיל יימשכו, ושישראל תישמר בתמונת המשא ומתן. כמו כן סוכם שקיסנינג'ר לא יעלה בפני אסמאעיל הצעות חדשות, שלא נדונו מראש והוסכמו על דעת ראש הממשלה.

על-פי זיכרונות נשיא מצרים אנואר סאדאת, במהלך הפגישה הראשונה בניו יורק העביר קיסנינג'ר מסר דרך אסמאעיל, שמצרים

As soon as Dr. Kissinger is confirmed by the Senate as Secretary of State, he will make a proposal to Mr. Ismail regarding a further meeting between them. Dr. Kissinger wishes to emphasize

"Dr. Kissinger very much appreciated Mr. Ismail's message and is glad that Mr. Ismail agrees that another meeting soon would be useful.

"The U.S. side proposes, for the consideration of the Egyptian side, a meeting over the weekend of September 8-9 in the Madrid area. Dr. Kissinger plans to be in Europe on other business during that period and would thus be able more easily to maintain the secrecy of a meeting with Mr. Ismail. If

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

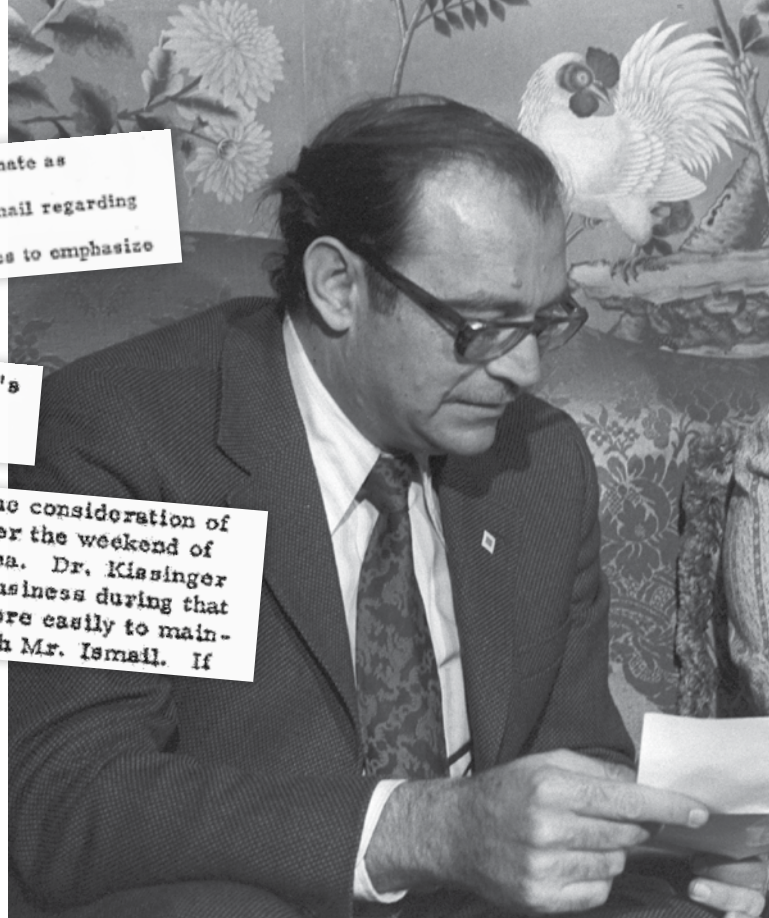
~~TOP SECRET/SENSITIVE/EYE~~

October

SANITIZED

FROM: BRENT SCOWCROFT

Per our conversation, attached is the communication which should be delivered to Mr. Ismail at opening of business on Monday, October 15, 1973, Cairo time.

במהלך הפגישה השנייה הציע קיסניג'ר
לאסמאעיל להגיע להבנה שהערוץ
החשאי יישמר מבודד, גם במקרה שמצרים
תחליט על פעולה צבאית נגד ישראל

ואסמאעיל, שלא תמיד הישראלים ידעו מה הועבר לקהיר ומה הייתה התגובה המצרית.¹¹

ב־28 באוגוסט שלח קיסניג'ר מכתב לאסמאעיל, שבו הוא הודה לו על הברכה ששלח לרגל ההודעה על מינויו הקרוב לתפקיד מזכיר המדינה האמריקני. קיסניג'ר כתב שלאחר שמינויו יאושר עליידי הסנאט הוא יציע לאסמאעיל לקיים מפגש נוסף ביניהם.¹² לאחר כמה ימים שלח קיסניג'ר מכתב שני לאסמאעיל, ובו אמר שהוא שמח שאסמאעיל מסכים שמפגש נוסף ביניהם בקרוב יהיה מועיל והציע לקיים את המפגש בסוף השבוע של 8-9 בספטמבר באזור מדריד. קיסניג'ר כתב שמאחר שהוא צריך להיות בכל מקרה בסוף השבוע באזור מדריד לשם עניין אחר, יוכלו יותר בקלות לשמור על סודיות הפגישה. מכתב שלישי שמופיע מיד לאחר מכן הוא מכתב של סגנו הגנרל ברנט סקוקרופט על נייר מכתבים של הבית הלבן ובו כתוב: "הנרי, נראה לי סביר, אם לא מפריע לך להשתכן כה סמוך לאסמאעיל, ברנט". בתחתית הדף סקוקרופט הוסיף: "אחד מאיתנו יצטרך לישון במקום אחר", כלומר, סידורי הלינה באזור מדריד כבר נעשו וייתכן שסקוקרופט התלווה לקיסניג'ר לפגישה במדריד עם אסמאעיל.

הפגישה הוצעה עליידי קיסניג'ר לאסמאעיל בחשאי, בסתירה

כל סיני - צעד שגולדה מאיר ראתה כוויתור ישראלי גדול ושינוי חד בעמדתה המדינית.⁹

2. אסמאעיל אמר לקיסניג'ר שמצרים תהיה מוכנה לחתום על הסכם עם ישראל לפני סוריה וירדן - שינוי משמעותי בעמדה המצרית שגרסה קודם שהסכם ישראלי-מצרי יחתם רק אחרי פיתרון הבעיה הפלסטינית, וחתימת הסכמים עם סוריה וירדן. קיסניג'ר לא העביר את שני המסרים המשמעותיים האלה לשני הצדדים, שהיו יכולים לשמש בסיס לפריצת דרך מדינית של ממש ואולי למנוע את המלחמה שפרצה ארבעה חודשים לאחר מכן.

האם קיסניג'ר עמד בהבטחתו?

ב־15 באפריל 1973 העלה מנכ"ל משרד ראש הממשלה מרדכי גזית את חששותיו וספקותיו לגבי הערוץ החשאי של קיסניג'ר עם אסמאעיל בפני ראש הממשלה גולדה מאיר. לדבריו הדיווחים שהם מקבלים מהערוץ החשאי סותרים וחסרים. מאיר השיבה לו: "קיסניג'ר עשה מעל ומעבר, ואל לנו להטיל בו דופי לעת עתה".¹⁰ עם זאת, ראש הממשלה אישרה לגזית לשלוח מכתב עם שאלותיו וטענותיו לגבי הערוץ החשאי לשגריר שמחה דיניץ. האחרון השיב במכתב לגזית שגם לו יש חששות לגבי הערוץ החשאי, אך שעליהם להמשיך ולנווט את הסירה ואם ירצו, בהמשך יוכלו לחסל את הערוץ. דיניץ לא ראה סיבה לעשות זאת באותה העת, מאחר שקיסניג'ר שיתף אותו בפרטים של הערוץ החשאי כפי ששיתף גם את קודמו בתפקיד, יצחק רבין. ב־1982 כתב מרדכי גזית בספרו תהליך השלום 1969-1973, בהקשר של המגעים המדיניים החשאיים של קיסניג'ר

תמונה 3: ראש הממשלה גולדה מאיר בפגישה עם הנרי קסינגטון בושינגטון, 27 בפברואר 1973. מימין שמחה דיניץ. צילום: משה מילנר, לע"מ

המדינה,¹⁵ כתב קסינגטון ששמע שישראל עומדת לפעול תוך שש שעות (מטוסי חיל האוויר היו כבר על המסלולים, חמושים למכה המקדימה על-פי פקודת מפקד חיל האוויר והרמטכ"ל דור אלעזר משעות הבוקר המוקדמות, והמתינו לאישור המראה שלא הגיע¹⁶), והזהיר את ישראל שלא לנקוט במכה מקדימה.

במקביל דיווח קסינגטון לניקסון לגבי האזהרה ששלח לישראל, אבל הורה למסור את הדיווח לנשיא ניקסון בשעה 9:00 שעות וושינגטון, שעה לאחר שהחלה המלחמה במזרח התיכון. בהודעה כתב קסינגטון שיש בידי מידע שהחששות הישראליים ממתקפה ערבית עליהם באותו יום מוצדקים,¹⁷ אבל הדבר כאמור לא מנע ממנו לדרוש מישראל לעצור את המכה המקדימה של חיל האוויר.

ב-9:00 בבוקר שעות וושינגטון, התכנסה הקבוצה המיוחדת של וושינגטון למבצעים מיוחדים, שיושב הראש הקבוע שלה היה קסינגטון. מאחר שזה היה בניו יורק, אותו בוקר החליפו בישיבה זו סגן היועץ לביטחון לאומי וסגנו הגנרל ברנט סקוקרופט. מפרוטוקול הפגישה עולה שאיש מבין ראשי המערכת הביטחון והמודיעין האמריקניים החברים בקבוצה, כולל ראש ה-CIA ויליאם קולבי ושר ההגנה ג'יימס שליונג'ר, לא ידע מי פתח במלחמה במזרח התיכון.

בערב התכנסה הקבוצה לישיבה שנייה באותו היום, הפעם בהנהגת קסינגטון שחזר מניו יורק, וקיבלה החלטה שלא להיענות לבקשה ישראלית לסיוע צבאי עד יום שני או שלישי.

ממכתבים שכתבו קסינגטון ואסמאעיל זה לזה תוך כדי המלחמה השמורים במוזיאון ניקסון,¹⁸ ונחשפים במאמר זה לראשונה, עולה שבין האישים שדרו אמון ותיאום אסטרטגי מפתיע מאוד. במכתב מ-7 באוקטובר שיתף אסמאעיל את קסינגטון בכך שהצבא המצרי אינו מתכוון לפרוץ לעומק סיני, וכתב שהוא חוזר על דברים שנאמרו לקסינגטון עוד קודם. במכתב מ-9 באוקטובר כתב קסינגטון

חריפה להבנות שהתקבלו בסוף פברואר בבית הלבן, בפגישה בין קסינגטון וניקסון ובין גולדה מאיר. קסינגטון הפר את הבטחתו לשקיפות מול הצד הישראלי.¹³

ההונאה המדינית והערוץ החשאי

על-פי עדות גזית בוועדת אגרנט, ב-4 באוקטובר במסיבת עיתונאים בניו יורק אמר קסינגטון כי: "סאדאת רוצה שלום ויודע שאינו יכול להסתכן במלחמה".¹⁴ מסר דומה העביר קסינגטון לישראל ב-2 ביוני בפגישה עם השגריר דיניץ בבית הלבן. קסינגטון דיווח לדיניץ שאסמאעיל אמר לו במפגש החשאי השני על-יד פריז ב-20 במאי שמצרים לא תעשה פעולה צבאית בכל מקרה בזמן הקרוב. המסרים המטעים מקסינגטון לישראל תואמים בתוכנם וגם במועדם את תוכנית ההונאה המדינית של סאדאת מאביב 1973, לפיו בצד ההכנות לקראת מלחמה העביר מסר מדיני מטעה במכוון, שבשלכ זה זנחה מצרים את דרך המלחמה ומאמציה מופנים לפתרון הסכסוך בדרך מדינית.

יום לאחר מסיבת העיתונאים בניו יורק, ב-5 באוקטובר, קיבל קסינגטון מכתב בהול מגולדה מאיר, שביקשה ממנו להעביר מסר מרגיע למדינות ערב: ישראל אינה מתכננת מתקפה עליהם, אבל גם להזהירם שאם ישראל תותקף על-ידי מדינות ערב היא תגיב במלוא העוצמה. אין עדויות לכך שקסינגטון שלח באותו יום דיווח לנשיא ניקסון או לגורמים אחרים בממשל האמריקני לגבי המכתב הישראלי הבהול.

ומה עשה קסינגטון ב-6 באוקטובר? בשעה 6:00 בבוקר שעות ניו יורק, קיבל קסינגטון הודעה על המצב המידרדר לקראת מלחמה במזרח התיכון מסגנו ג'וזף סיסקו. הוא טלפן למרדכי שלו, הציר הישראלי שהחליף ומנית את דיניץ ששהה בארץ עד יום כיפור, וביקש ממנו לשלוח מברק בהול לישראל. במברק לישראל, השמור בארכיון

לקראת סיום המלחמה, ב־23 באוקטובר, דיווח קיסנינג'ר לצוות שלו במחלקת המדינה²⁴ על השתלשלות האירועים בשבועות האחרונים במשבר במזרח התיכון (מלחמת יום הכיפורים). קיסנינג'ר התייחס לשמועות שהאמריקנים מנעו מישראל לבצע מכה מקדימה בתחילת המלחמה וקרא להן "שטויות מוחלטות" – בסתירה חריפה לדיווח שלו עצמו לנשיא ניקסון מ־6 באוקטובר, ולמברקים ששלח שלו לגזית המוכיחים את ההיפך.

בדיווח הדגיש קיסנינג'ר שאם הסובייטים היו מעבירים מידע לאמריקנים לגבי המלחמה הצפויה, והאמריקנים היו מודיעים על כך לישראל לפני המלחמה – ישראל הייתה מפעילה מכה מקדימה של חיל האוויר²⁵ ומביסה את מצרים וסוריה במלחמה. כלומר קיסנינג'ר היה מודע לחשיבות שיכולה הייתה להיות לידעה מוקדמת, ולמכה מקדימה ישראלית על תוצאות המלחמה.

בנוסף לדיווח לנשיא מ־6 באוקטובר, יש עדויות נוספות המראות שלקיסנינג'ר היה מידע מוקדם על המלחמה בו לא שיתף את חבריו לממשל האמריקני. רוח פוסט מורטם של המלחמה, מאת ראש ה־CIA קולבי מדצמבר 1973, ניסה להסביר את הכישלון של הארגון לחזות את המלחמה. ברוח צוטט ויליאם קוואנדרט, יועצו של קיסנינג'ר מהמועצה לביטחון לאומי, שאמר שלקיסנינג'ר היה מידע מוקדם על המלחמה שקיבל מהמוכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית ליאוניד ברז'נייב, אבל לא שיתף במידע זה את ה־CIA ואת שאר גופי המודיעין האמריקניים.²⁶ כלומר קיסנינג'ר, למרות שידע שמצרים מתכננת ברצינות למלחמה,²⁷ העביר את המסר המדיני המטעה של סאדאת לישראל לפני המלחמה.

סיכום

המעשים והמכתבים של קיסנינג'ר במהלך 1973 לפני פתיחת המלחמה ובמהלכה, מעידים בהסתברות גבוהה יותר שקיסנינג'ר הטעה במכוון את ישראל, במטרה להבטיח למצרים הישג צבאי במלחמה. המסמכים מצביעים על כך שקיסנינג'ר פעל לא רק מאחורי גב הממשל הישראלי, אלא גם מאחורי גב הממשל האמריקני. חבריו לממשל האמריקני לא ידעו כלל מי פתח במלחמה, לא ידעו שקיסנינג'ר עצר את המכה המקדימה של חיל האוויר הישראלי בבוקר המלחמה, ואפילו הנשיא ניקסון קיבל דיווח על המלחמה הצפויה מקיסנינג'ר רק שעה לאחר שהחלה.

הצירוף של המסמכים והמעשים המתוארים במאמר מעידים שקיסנינג'ר לא היה יריד ישראל ב־1973,²⁸ וככל הנראה שיחק תפקיד מרכזי²⁹ בתוכנית ההונאה המדינית המצרית. פענוח תעלומת המפגש החשאי השלישי של קיסנינג'ר ואסמאעיל בסוף השבוע של 8–9 בספטמבר באזור מדריד, מפגש שהוסתר מישראל, תהיה אכן כבדת משקל להוכחת טענת המאמר. עצם ההצעה של קיסנינג'ר לקיימה בסתר כחודש לפני המלחמה, כפי שהמכתבים של קיסנינג'ר לאסמאעיל מעידים באופן חד־משמעי, מטיל צל כבד על כוונותיו.

בתחילת יוני 2018 נשלחו שני מכתבים למשרדו של קיסנינג'ר בניו יורק, עם שאלות בנושא המפגש החשאי השלישי של קיסנינג'ר ואסמאעיל. קצין העיתונות של משרד קיסנינג'ר אישר את קבלת המכתבים, אבל כתב שקיסנינג'ר נמצא בחו"ל לזמן ממושך. משרד קיסנינג'ר לא הכחיש את קיום הפגישה והתעלומה גדולה. ההערות למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגיליון.

במקביל דיווח קיסנינג'ר לניקסון לגבי האזהרה ששלח לישראל, אבל הורה למסור את הדיווח לנשיא ניקסון בשעה 9:00 שעות וושינגטון, שעה לאחר שהחלה המלחמה

לאסמאעיל שהצד האמריקני בטוח שהצד המצרי מבין כי ארצות־הברית עושה את הפעולה האבסולוטית המינימלית, למרות הלחץ על הממשל. במכתב מ־14 באוקטובר כתב קיסנינג'ר לאסמאעיל שהצד המצרי מודע לכך שהאמריקנים פעלו באיפוק רב, לא מתחו ביקורת על הערבים בנוגע למתקפה על ישראל, ולא העבירו סיוע צבאי לישראל בשבוע הראשון של המלחמה, עליאף שהאמריקנים יודעים שהסובייטים מעבירים סיוע צבאי ברכבת אווירית מסיבית לסוריה ולמצרים.

על־פי עדות דיין בוועדת אגרנט, פעל קיסנינג'ר בעקביות למניעת אפשרות של מכה מקדימה של ישראל בחודשים שלפני המלחמה.¹⁹ במקביל וידא שכך ישראל נוהגת בנחרצות בבוקר 6 באוקטובר.²⁰ זאת למרות שידע ואף דיווח לנשיא ניקסון שיש בידיו מידע על כך שהחששות של הישראלים בנוגע לתקיפה ערבית באותו היום מוצדקים.²¹ למרות זאת, קיסנינג'ר העביר החלטה כבר ביום הראשון של המלחמה בקבוצה של וושינגטון למבצעים מיוחדים²² לעצור את הסיוע הצבאי לישראל במהלך הימים הראשונים של המלחמה – עצירת סיוע שנמשכה בפועל עד סוף השבוע הראשון של הלחימה, עד להגעת הרכבת האווירית האמריקנית. רכבת שהגיעה רק לאחר התערבות ישירה של הנשיא ניקסון, בעקבות בקשה דחופה של ראש הממשלה הישראלית.²³ קיסנינג'ר טען בפני השגריר דיניץ שהפנטגון חיבל בהעברת הסיוע הצבאי האמריקני לישראל בשבוע הראשון של המלחמה, בעוד שבעצם הוא זה שהעביר את ההחלטה לעיכוב הסיוע כיושב ראש הקבוצה של וושינגטון למבצעים מיוחדים.

